

ביאורים

עסקנו בכך שהעיקר בלימוד תורה הוא הדבקות בה, ולא הכישרון השכלי. היום נראה שאף היכולת לכוון לאמיתה של תורה וללמדה לאחרים אינם תלויים בכישרון שכלי אלא בדבקות בה.

ישנם שני קשיים כשאדם מלמד תורה לאחרים:

א. במידה והמלמד אינו מבין את התורה נכון, הרי הוא טועה ומטעה. אמנם למדנו שכל אחד יכול ללמוד תורה, ואדרבה, טוב שיעסוק בתורה אפילו אם הוא טועה, כיוון שהמצווה היא לעסוק בדברי תורה. אך דבר זה נכון רק אם הוא לומד תורה לעצמו ולא כשהוא מלמד אחרים - הרי התלמיד בא לרב כדי ללמוד תורת אמת, אך אם הרב עצמו טועה, התלמיד אינו מרוויח כלום.

ב. יש פעמים בהם הרב אכן מלמד אמיתה של תורה, אך תלמידיו אינם רוצים ללמוד ממנו. המהר"ל מוכיח שעוד בזמן הגמרא הייתה לעתים נטייה לשמוח בכישלונם של השני בין תלמידי החכמים, ולכן ר' נחוניא בן הקנה חיבר תפילה קודם הלימוד שבה אנו מבקשים שתי בקשות - שנכווין כולנו אל האמת, ושנשמח בצדקת חברינו ולא בכישלונם. הסיבה לנטייה זו בין לומדי התורה היא טבעית, כי הקב"ה טבע בנו אהבה גדולה מאוד לעצמנו, וקל לנו לשמוח כשאנחנו צודקים וחברינו טועים. אהבה זו מצומצמת כלפי עצמנו בלבד ועלינו 'להתגבר' ולהרחיבה גם כלפי אחרים - ואהבת לרעך כמוך. עלינו להכיר שהבריאה כולה היא מעשה ה', ולכן אנו אוהבים את כולה.

לכן, כשאדם מכוון את מעשיו ולימודו אל ה', וכל רצונותיו ושאיפותיו הם להידבק בה, הוא מתמלא אהבה לבורא עולם וממילא גם לעולם שהבורא ברא. הוא מתמלא אהבה לתלמידיו, וכמים הפנים לפנים - אף תלמידיו אוהבים אותו ושמחים כשהוא צודק. בנוסף, ה' מעניק לו דעה לכוון לאמיתה של תורה ולהעביר את דברו לתלמידיו, כי היכולת לזכות בתורה נובעת מהדבקות בה - נותן התורה.

הרחבות

הקושי להגיע לאמת

וְדַרְךְ הָאֱמֶת רְחוֹק מְשִׁימָצָא. העולם הזה נקרא "עלמא דשיקרא" - עולם השקר. מה זה שקר? מסביר ה'פחד יצחק' ש'שקר' הוא העמדת מחיצה בין המקור לבין הדברים הנובעים ממנו. לדוגמה כאשר אדם מספר לחברו על מקרה מסוים, המקרה הוא המקור והסיפור הוא מה שנובע מהמקור. אם המספר מעוות את הפרטים הוא בעצם מעמיד מחיצה בין המציאות - מה שהיה בפועל, לבין הסיפור - מה שהחבר שומע. כמו כן תמונה 'לא אמיתית' היא תמונה שאינה משקפת את האדם המצויר בה, את המקור [ראש השנה טו, ג]. הקב"ה הוא המקור של כל הבריאה הסובבת אותנו, אך הבריאה ביחס לבורא היא חלקית, כי רק חלק מכוון מופיע בה. אי אפשר באמת להכיר את הקב"ה מתוך העולם, אנו רק יכולים לקבל מושג על כוחו ועל יכולותיו של הבורא (מחכמת הבריאה, מניסים וכדו'). כמו הריחוק הזה בין השלמות ובין העולם, כך גם אנו בדרך כלל רחוקים מן האמת.

הריחוק הזה הוא רק נקודת הפתיחה. המשימה שלנו היא לעבוד על הפער הזה ולהשתלם, עד ליום בו הקב"ה יופיע בעולם בצורה מלאה. זה לא יקרה רק מצידנו, אלא עם הרבה סייעתא דשמיא מצידו. כך גם האדם הפרטי, אין תפקידו להגיע לאמת לבד. הוא צריך להשתלם ולהתקדם אליה, ולבסוף יגיע לאמת הנדרשת ממנו בסיוע של הקב"ה. וייתכן שגם זה כלול בדברי המהר"ל: "אמנם להנצל מזה, כאשר יכון מעשיו אל השם יתברך...". כאשר האדם מצידו משתדל לדבוק בקב"ה, בשלמות, הוא יזכה ללכת בנתיבות האמת.

שאלות לדין

למה בדורות שלנו 'אבדה חכמה מבני אדם', הרי ככל שהעולם מתקדם האנושות חכמה יותר? למה קיים בנו טבע כזה לשמוח כשחבר שלנו טועה? כיצד אנו יכולים להשתמש בו למגמות חיוביות?

הקושי ללמוד תורה: א. שמא אינו מכוון לאמת ב. שמא הלומד לא יקבל

טבע האדם לשמוח בכשלונו חברו

הדרך להנצל מהקשיים - דבקות בה נותן התורה

אָמַנְם לְשׁוּם דְּבָרִי תוֹרָה לְפָנַי זֹלְתוּ! הוא קֶשֶׁה מְשַׁנֵּי פָנִים: הָאֶחָד, כִּי אִם אֵינוּ מְכוּוֹן הַהֲלָכָה, לְהֵאִיר עֵינַי זֹלְתוּ בְּדַבֵּר אֲמַת, לְמָה לוּ! כִּי תִכְלִית מֶה שֵׁיִכְנֹן הַמְּנִיחַ דְּבָרֵי תוֹרָה לְפָנַי זֹלְתוּ, לְהַחֲכִים אוֹתוֹ בְּדַבְרֵי אֲמַת וְיִשֶׁר. וְדַרְךְ הָאֱמֶת רְחוֹק מְשִׁימָצָא, וּמְכַל שִׁכְוֹן בְּדוֹרוֹת הָאֵלוּ, שֶׁאֲבָדָה חֲכָמָה מִבְּנֵי אֲדָם. הַשְּׁנִי אִף אִם הוּא מְכוּוֹן הַהֲלָכָה, מִי יוֹדֵעַ אִם יִהְיוּ לְרִצּוֹן אֲמָרֵי פִי לְזֹלְתוֹ, וְאִם לֹא יִהְיוּ לְרִצּוֹן, עֵדִין לֹא הוֹעִיל דָּבָר. וְאִין סַפֵּק, כִּי כָל פְּעֻלָּה אֲשֶׁר רְחוֹק שֵׁיִגִיעֵי הַפּוֹעֵל אֶל תִּכְלִית פְּנִיתוֹ, אִין רְאוּי שֵׁיפְעַל אוֹתָהּ פְּעֻלָּה, שְׁלֹא יִהְיֶה פְּעֻלָּתוֹ לְרִיק וּלְבִטְלָה.

וְהַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אֲמָרְנִי, אִף בְּדוֹרוֹת הַשְּׁלֵמִים הִיָּה צָרִיךְ לְאֲדָם זְרוּזֵי יִתְרָה, שְׁלֹא יִהְיֶה נִכְשָׁל בָּזֶה. בְּפָרֶק ד' דְּבָרְכוֹת (כח, א): בְּכִנִּיסְתוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ מִתְפַּלֵּל: יְהִי רִצּוֹן שְׁלֹא אֲכַשֵּׁל בְּדַבְרֵי הַלְכָה, וְלֹא אֲמַר עַל טְהוֹר טָמֵא, וְיִשְׁמַחוּ בִּי חֲבֵרַי. וְלֹא יִכְשְׁלוּ חֲבֵרַי בְּדַבְרֵי הַלְכָה, וְאֲשַׁמַּח בָּהֶם, עַד פָּאן. הֲרִי שְׂאִף בְּתַלְמִיד חֶסֶם גְּדוֹל, לֵב הָאֲדָם נוֹטֶה לְשִׁמְחָה, כְּאֲשֶׁר יִמְצָא בְּדַבְרֵי זֹלְתוֹ חֶסְרוֹן. כִּי כָל אֲדָם טָבֵעוּ שֶׁשְׂמִיחַ בְּשִׁלְמוֹת אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ עַל זֹלְתוֹ. וְלִךְ מִתְפַּלֵּל שְׁלֹא יִלְךְ אַחֵר טָבֵעוּ, וְיִשְׁמַח בְּשִׁחְבּוֹ נִכְשָׁל בְּדַבְרֵי הַלְכָה, וְהוּא אֵינוּ נִכְשָׁל. וְעַם כִּי יֵשׁ לְפָרֶשׁ הַהֶפֶךְ, מֶה שְׂאֵמַר: וְיִשְׁמַחוּ חֲבֵרַי בִּי, תִּפְּלֶה שֵׁיִשְׁמַחוּ חֲבֵרַי בּוֹ, כְּאֲשֶׁר לֹא יִכְשָׁל הוּא בְּדַבְרֵי הַלְכָה. אִין הַמְּאָמֵר סוֹבֵל זֶה, שֶׁעֵדִין לֹא אֲמַר שֵׁיִאֲמַר דְּבַר הַלְכָה, רַק שְׂאֵמַר בְּדַרְךְ שְׁלִילָה, שְׁלֹא אֲכַשֵּׁל בְּדַבְרֵי הַלְכָה, וְאוּלַי לֹא יֵאֲמַר דְּבַר הַלְכָה כְּלָל, כִּי לֹא כָל אֲדָם יֵאֲמַר דְּבַר הַלְכָה בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ. וְהִיָּה לוֹ לֹמַר, יְהִי רִצּוֹן שְׂאֵמַר עַל טְהוֹר טָמֵא וְעַל טָמֵא טָמֵא וְיִשְׁמַחוּ חֲבֵרַי בִּי, וּפְרוּשׁ רַש"י זְרוּזוֹ לְבִרְכָה יוֹכִיחֵי. וְאִם הַדְּבָר הוּא כֶּן בְּשִׁלְמוֹת הַמְּעֻלָּה, מְכַל שִׁכְוֹן בְּדוֹר הַבְּלִיָּת שְׁלָם, אֲשֶׁר כָּל דְּבָרֵי זֹלְתוֹ אֵינֶם לוֹ לְרִצּוֹן, כִּי לֹא יִלְמַד זְכוֹת עַל הָאוּמָר. וְהֲרִי הַקְּשִׁי מְצַד שְׁנֵי פָנִים.

אָמַנְם לְהִנְצֵל מִזֶּה, כְּאֲשֶׁר יְכוּוֹן מַעְשָׂיו אֶל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, אֲשֶׁר הוֹרִישׁ אֶל הָאֲדָם הַתּוֹרָה וְהַחֲכָמָה. גַּם עֵתָה יִתֵּן לוֹ תּוֹרָתוֹ וְיִדְרִיךְ אוֹתוֹ בְּנִתְיבוֹת אֲמַת, כִּי מֵאֵתוֹ תִּצָּא תּוֹרָה.

אולם, ללמד תורה לאחרים קשה משני היבטים: האחד, כשמלמד תורה לאחרים צריך ללמדם דברי אמת, ואם אינו מלמד האמת מה תועלת בדבר, הרי תכלית המלמד היא להחכים את התלמיד בדברי אמת, ולאמת קשה מאד לכוון בוודאי בדורות אלו שהאמת נעדרת, שכן אבדה החכמה מבני האדם. היבט השני, אף אם יכוון אל האמת, יתכן שהדברים לא יתקבלו בעיני הלומד, אם כן לא הועיל לו במאומה. אין ספק כי כל פעולה שפועל האדם ואינו מגיע אל מטרת הפעולה ראוי לו שלא יפעל אותה, כדי שלא תהיה פעולתו לבטלה.

ההיבט השני עליו דיברנו קודם, שאף כשמכוון לאמת מי יודע אם הלומד יקבל דברי המלמד, אינם אמורים רק בדורות אלו, אלא גם בדורות הקודמים שהיו שלמים, היה צריך להתריע⁴ שלא ישמח אדם בכישלונו חברו. בפרק רביעי של מסכת ברכות אמרו, בכניסתו לבית המדרש מתפלל, יהי רצון שלא אכשל בדבר הלכה, ולא אומר על טמא טהור וישמחו בי חברי. ולא ישלחו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם. הרי שאפילו לתלמיד חכם גדול ישנה נטייה טבעית לשמוח כאשר מוצא חסרון בדברי חבריו, כי כל אדם באופן טבעי שמח שיש בו שלימות יותר מאשר בזולתו. לכן היתה תפילתו של רבי נחוניא בן הקנה שלא ילך אחר נטיותיו הטבעיות, ולא ישמח בשעה שחבריו נכשל בדבר הלכה, ואילו הוא כיון אל האמת. אמנם את דבריו וישמחו בי חברי ניתן לפרש גם להפך, לכיוון החיובי, וישמחו בו חבריו כשהוא אומר האמת ואינו נכשל בדבר הלכה. אך נראה שאין זה פשט הדברים, כי עדיין לא הזכיר בתפילתו שיאמר דבר הלכה, רק אמר בדרך השלילה שלא אכשל בדבר הלכה, ואולי לא יאמר כלל דבר הלכה בבית המדרש, שהרי לא כל אחד אומר דבר הלכה בבית המדרש. אם אכן כוונתו היתה לומר שישמחו חבריו כשהוא אומר דבר אמת היה צריך לנסח דבריו באופן זה, יהי רצון שאומר על טהור טהור ועל טמא טמא וישמחו בי חברי. פירושו של רש"י מוכיח כפירושונו, שכתב: ולא אכשל וישמחו חברי על כשלוני. אם בדורות שלמי המעלה היה כך, כל שכן בדורותינו הבלתי שלמים, אשר כל דברי זולתו אינם נראים בעיניו, ולא מלמד זכות על האומר. הרי קושי המלמד הוא מְשַׁנֵּי פָנִים: שמא לא יכוון להלכה, ואם יכוון להלכה שמא לא יעלו הדברים לרצון לפני הלומד. העצה להנצל מקשיים אלו היא שיכוון ללימודו אל השם יתברך אשר נתן לאדם את התורה ואת חוכמתה. ואז יזכה שגם עתה כאשר ילמד תורה יתן לו הקב"ה את תורתו וידיריך אותו בנתיבות האמת, כי מאתו תצא התורה.